

A LUDOVIKA AKADÉMIA BEMENETI SZABÁLYOZÁSA, A FELVÉTEL RENDJE (1872-1944)

MIKLÓS ZOLTÁN

Entrance regulation, the order of enrolment to the Ludovika Academy (1872-1944). – After the partial regaining of the Hungarian independence (1867) this educational institution, which was formerly established to train regular officers and non-commissioned officers, gave chance to the youth of the lower classes of society to rise. The document of the order of undergraduates' enrolment shows the early stage of a few decade-old educational pedagogical processes. It was fundamental in the Hungarian Army in the field of replacement of experts.

Die Aufnahme-Regelung an der Ludovika-Akademie (1872-1944) – Nach der partiellen Rückgewinnung der ungarischen Unabhängigkeit (1867) entstand eine Bildungsanstalt für Berufsoffiziere und Unteroffiziere, in der auch junge Männer unterer Gesellschaftsschichten die Möglichkeit hatten emporzukommen. Die Arbeit über die Aufnahmeregelung zeigt die Einstiegsphase eines Bildungs- und Erziehungsprozesses von mehreren Jahrzehnten, die im Fachmännernachwuchs des ungarischen Militärwesens grundsätzlich entscheidend war.

Les règlements de l'entrée à Ludovika (Ecole Militaire) (1872-1944). – L'école des officiers et des sous-officiers fondée après que la Hongrie ait regagné une indépendance partielle (1867), a donné la possibilité de l'ascension sociale aux jeunes des couches inférieures. Cette étude, présentant la réglementation de l'entrée, décrit la phase introductive d'un processus éducatif qui a duré une décennie, et qui a déterminé la formation des experts de l'armée hongroise.

A Ludovika Akadémián¹ történő katonatiszti képzés jellegéből adódóan, illetve a tisztté vált ludovikások által elfoglalt társadalmi hely és az állam által elvárt feladatbetöltés miatt kulcskérdés volt, hogy kik vehettek részt az ott folyó oktatásban és nevelésben. Melyik társadalmi réteg számára biztosították a bejutást? Milyen ideológiai feltételeket támasztottak a jelentkezőkkel szemben? Hogyan sikerült együttesen alkalmazni a rendszerhez való lojalitás és a szellemi–testi alkalmasság elvét? A tanulmány ezekre a kérdésekre válaszol.

* * *

A tisztképzés iránt kezdetben vajmi csekély érdeklődés mutatkozott, noha 1872-ben a szabályszerű hadsereglétszámból 2500-2700 tiszt hiányzott.² Magyarországon a hadsereghez ugyanis értéktelítetlen képzetek tapadtak: a sarcolás, a forspont³ és a porció, a katonai adók, egy-egy terület vagy falu

felégetése-felprédálása, több évtizedes idegen földön való szolgálat. Nem véletlen tehát, hogy kötéllel kellett fogni a katonákat – ahogy népköltészetünk több műve is megemlékezik erről.

Az 1872–1873-as tanévben a tisztképző tanfolyamon 3 osztályban 85 hallgató kezdte meg tanulmányait, de csak 64-en fejezték be sikeresen.⁴ Ez az arány a kezdeteket jelentő következő egy évtizedben sem javult lényegesen⁵:

1. táblázat: A Ludovika Akadémia végzett hallgatóinak száma (1872 – 1883)

Év:	A felvett hallgatók száma:	A végzett hallgatók száma:
1872 - 73	85	64
1873 - 74	151	146
1874 - 75	190	167
1875 - 76	108	96
1876 - 77	101	98
1877 - 78	104	93
1878 - 79	107	103
1879 - 80	153	140
1880 - 81	148	119
1881 - 82	116	107
1882 - 83	109	74

A mintegy egy évtizedig tartó „hallgatók kora” a kialakulás időszaka volt abban a tekintetben is, hogy meg kellett teremteni a katonatiszti szakma presztízsét, el kellett érni, hogy jelentkezzenek a katonatiszti képzésre. A tisztképző tanfolyamra az előkészítő tanfolyam elvégzése után vagy 8 gimnáziumi vagy 6 reáliskolai osztály elvégzése után lehetett jelentkezni. (Az előkészítő tanfolyamra való jelentkezéshez legalább 3 középiskolai osztály elvégzése volt az előfeltétel.) A felvehető 100 fős keretet az évtized alatt kezdetben nem sikerült kitölteni, s a tanítási év alatt további hallgatók váltak ki. Annak ellenére történt ez így, hogy az írásbeli és a szóbeli felvételi vizsgák anyagát annak az előkészítő tanfolyamnak a képzési anyagából válogatták, amelyen részt kellett venniük azoknak, akik a tisztképző tanfolyamra jelentkeztek. A felvételi vizsga során az elutasítottakat a következő évi felvételi vizsgára való jelentkezésre biztatták. Mindazonáltal a jelentkezőket, a felvetteket a létszám adta lehetőségek keretein belül szigorúan górcső alá vették. A vizsgálódás nemcsak tudásbeli, hanem társadalmi állásbeli szempontokra is kiterjedt. Az 1880–1881-es tanév tisztképző tanfolyamán 3 nős hallgató is részt vett. Abból az elgondolásból kiindulva, hogy a katonatiszt minta a társadalom számára, ekkor elrendelték, hogy attól kezdve a feleségek társadalmi műveltségét, megfelelő anyagi helyzetét is okmányokkal igazolni kell a felvételi eljárás során.⁶

Az évtizedes tapasztalatok alkalmazásához az új képzésforma adott lehetőséget. 1883-tól kezdve a négy éves „tényleges állományú tisztképző tanfolyamot” gyakorlatilag hadapród-iskolai rendszerben szervezték meg. Ekkor először vált ketté a magyar tisztképzés: a további tanfolyamokat a már hadköteles korúak számára, főként továbbképzési jelleggel szervezték, de a tisztképzés gerincét egy olyan négy éves képzés adta, amely a hadköteles korba még nem lépett ifjaknak adott szakmai képzési lehetőséget. A „növendékek korának” nevezett mintegy másfél évtized felvételi gyakorlatának kialakításához az egy éves tisztképző tanfolyamok tapasztalatai mellett a cs. és kir. hadapródiskolák felvételi gyakorlata adott fogódzót. Ezekben az iskolákban az alábbi felvételi feltételeket szabták:

- ausztriai vagy magyar állampolgárság,
- testi alkalmasság,
- kifogástalan előélet (kielégítő „erkölcsi magaviselet”),
- megfelelő életkor,
- megfelelő előképzettség főként német és francia nyelvekből, írásból, számtanból, mértanból, földrajzból és történelemből; illetve legalább négy középiskolai osztály elvégzése,
- a felszerelési tárgyak beszerzésének és annak vállalása, hogy azokat saját költségen tartják karban,
- a meghatározott és differenciált mértékű tandíj befizetésének vállalása.

Aki a felvételi vizsga során magasabb osztályba nem felelt meg, alsóbb osztályba felvehető volt.⁷

Ez a minta adott tehát alapot a magyar katonai tisztképzéshez, szinte egy az egyben átvették. A felvétellel kapcsolatos eljárás a „növendékek kora” alatt gyakorlatilag nem változott.⁸ A felvétel feltételei az alábbiak voltak:

- magyar állampolgárság,
- testi alkalmasság,
- kifogástalan erkölcsi magaviselet,
- szabályszerű életkor: az első évfolyamon 14-16 év (ha csak 6 hónappal volt több, az uralkodótól lehetett kérvényezni, hogy az még szabályszerű életkornak legyen tekinthető), a második évfolyamon 15-17 év stb.⁹,
- megfelelő előképzettség: legalább négy középiskolai osztálynak a jó rendű elvégzésével (harmadik évfolyamra a tisztképző tanfolyamot már elvégzett hadapród is felvehető volt¹⁰); illetve írásbeli vizsgán magyar és német nyelvből, szóbeli vizsgán földrajzból, egyetemes történelemből, mennyiségtanból, természettanból és természettanból való megfeleléssel,¹¹
- a honvédségnél teljesítendő szolgálat vállalása: egy ún. „kötelező nyilatkozat”, *Revers* adásával.

A *Revers*ben vállalandó szolgálati idő alapítványi vagy államköltséges he-

lyet elfoglalók esetében 10 év, a tandíj felét fizetők esetében 7, a tandíj egészét fizetők esetében 4 év volt. Az 1883:XXXIV. törvény meghatározta, hogy a felveendő 60 főből 30 főt a magánalapítványok kamataiból, 20 főt egész vagy félfizetéses helyen, a további 10 főt pedig államköltséges helyen képezzenek. Az államköltséges helyekre való felvétel során érvényesíteni kellett azt az elvet, hogy a „horvát-szlavónországi illetőségű ifjak is arányos számmal véteszenek fel”¹². A létszámkorlátot az 1890-1891. tanévtől az 1890:XXIII. törvény alapján 90 főre emelték.¹³ Az osztályozási jegyzékekben feltüntették az akadémia tanárai, hogy melyek a növendékek „magánviszonyai”, azaz milyen helyet foglalnak el. Ezekből megállapítható, hogy a 60 fős létszámkeretre vonatkozó helybetöltési arányt a 90 fős létszámkeret esetében is alkalmazták, noha már rugalmasabban, néhány %-os eltéréssel.¹⁴

A felvételiztetés menete a honvédelmi miniszter áprilisban megjelentetett pályázati hirdetményével kezdődött. Ebben meghirdette a betölthető helyek számát, közölte a felvétel feltételeit, valamint a kérvények „felszerelési és benyújtási módját”. Ezt követően nyújthatták be a pályázók gondviselői a felvételi kérelmeiket. Egy felvételi kérelem általában a következő iratokat tartalmazta:

- 2 db folyamodvány, amelyeket a pályázó növendék apja vagy gyámja írt, s amelyeknek alapítványi helyek esetén része volt a bemutatási jog gyakorlójának írt folyamodó levél, illetve az arra adott beleegyező válasz,
- 1 db magyar vagy német nyelvű orvosi bizonyítvány, amely a testi alkalmasságot igazolta,
- 1 db illetőségi vagy hatósági bizonyítvány, amely tanúsította a magyar állampolgárságot és azt, hogy milyen illetőségű a jelentkező,
- 1 db iskolai bizonyítvány vagy értesítő az elvégzett négy középiskolai osztályról és a jó rendűségről,
- 1 db keresztlevél az életkor igazolására,
- 1 db kötelezvény arról, hogy az apa vagy a gyám vállalja a képzés idejére 3 Ft/hó elküldését a jelentkező számára zsebpénzként,
- 1 db erkölcsi bizonyítvány kifogástalan magaviseletről, amelyet rendszerint az egyház vagy az iskola állított ki,
- 1 db vagyonyilatkozat a fizetéses vagy félfizetéses helyekre jelentkezők esetében,
- 1 db *Revers*.

A felvételi kérelmek mellett található átvételi elismervények, melyek tanúsítják a fenti iratok átvételét, illetve azt, hogy ha nem felelt meg a pályázó, a folyamodványon és az orvosi bizonyítványon kívül valamennyi iratot visszaadott az intézmény.¹⁵

Szeptember utolsó hetében került sor a két-három napos felvételi vizsgá-

ra. Az orvosi vizsgálatot követően szóbeli és írásbeli vizsgák következtek. A vizsgabizottságot az igazgató vagy az aligazgató és 4 tanár alkotta. Egy felvételiző elért eredményét osztályzatokkal és az osztályzatokból képzett egység számmal határozták meg. Az osztályzatokból az összeredményt állították fel. Ez jeles, jó, elégséges vagy ki nem elégítő lehetett, s ennek alapján lett alkalmas vagy nem alkalmas egy jelentkező. Ha valaki alapítványi helyre jelentkezett, s ki nem elégítő eredményt ért el, helyette a bemutatási jog gyakorlója által másodsorban jelölt kapott lehetőséget. Az egységszámok alapján rangsort állítottak fel: a rangszám azt mutatta meg, hogy a felvételiző teljesítménye hányadik a jelentkezők sorában. Ezt vetették össze a felvételi keretszámokkal és az összbenyomással; s így döntött a több tudás, a jobb felkészültség abban, hogy ki kerülhetett be a Ludovikára.¹⁶ Az akadémia parancsnokának felterjesztése alapján a honvédelmi miniszter határozott erről.

Az osztályozási jegyzékek alapján számos társadalmi hovatartozásra vonatkozó adat állapítható meg a felvett növendékekről.¹⁷ A legnagyobb arányt (kb. 60%) a római katolikus vallásúak tették ki, a helvét és az ágostai evangélikus vallásúak kb. a további 40%-ot, unitárius vagy görögkeleti vallású növendék elvéve akadt. A felvett növendékek állandó lakóhelye kb. 60%-ban vidéki város volt, az egyéb vidéki településekről átlagosan 30–35%-ban érkeztek, a Budapestről jöttek számaránya elhanyagolható volt. Az iskolai végzettség vizsgálata során az tapasztalható, hogy a négy, öt vagy hat gimnáziumi osztályt elvégzettek közül kerültek be a legtöbben, kb. 65–80%-ot tett ki ez a réteg; a századforduló felé haladva egyre csökkent a számarányuk, s nagyobb arányban jelentek meg azok, akik polgári vagy reáliskolát végeztek. Elvéve olyanokat is felvettek, akik jogi, teológiai tanulmányokat folytattak egy-két évig vagy felső kereskedelmi iskolát kezdtek már el, de hadapródiskolából vagy katonai alreáliskolából érkezettek is jelen voltak már a felvettek között a „növendékek korának” végére. Az apa vagy a gondviselő társadalmi helyzetét tekintve az állami közigazgatásban, gazdaságban dolgozó tisztviselők (királyi tanácsos, törvényszéki bíró, főszolgabíró, állomásfőnök, posta- és távírófőtiszt, adótárnok, városi díjnok stb.) fiai voltak többségben, kb. 30–50%-át tették ki a felvett növendékeknek. A hivatásos és nyugalmazott állományú katoná- csendőr- és rendőrtisztek számára ugyancsak vonzó volt a katonatisztképzés, átlagban 25%-os volt fiaik számaránya. A harmadik legnagyobb réteget a földbirtokosok, kisiparosok, kiskereskedők fiai alkották, mintegy 15–20%-kal. A mérnökök, orvosok, gyógyszerészek, ügyvédek, pedagógusok gyermekei átlagosan 10–14% ot tettek ki. Nagybirtokos, nagyiparos, nagykereskedő; illetve munkás és szegényparaszt családok számára nem volt vonzó ez a pálya, ilyen családokból csak egyszer-egyszer jelentkeztek felvételle.¹⁸

1898-ban a három évfolyamos valódi akadémiai rendszer alig hozott változást a felvétel rendszerében. A felvétel feltételei közül csak az életkori feltétel változott meg: olyan 17–20 éves fiatal emberek jelentkezhetnek a képzésre, akiket még nem soroztak be. A felvételi vizsga tantárgyai is módosultak kissé: a természetrajzot a vegytan váltotta föl, a mennyiségtan mellett pedig megjelent az ábrázoló mértan is. Ezt a tüzérségi ismereteknek a képzésben való előretörése indokolta (1912-től tüzérképzés is folyt az Ludovikán). Az akadémisták létszáma 300 fő lett, évfolyamonként 100–100 fő, de ennyit a tényleges létszám a bukások, a kilépések (az ún. „természetes fogyatéknak”) miatt soha nem tett ki. A három éves képzés bevezetésének kezdetén azonban néhány éven át csak kb. 50 helyet töltöttek be évfolyamonként, mivel a katonai előképző ugyancsak 1898-ban indult első évfolyama még nem fejezte be főreáliskolai tanulmányait, s így csak a polgári középiskolákból lehetett még fölvenni az akadémistákat.¹⁹ A másik ok az volt, hogy a társadalom tájékoztatása nagyon hiányos volt, csak 1900-ban jelent meg egy tájékoztató könyv a képzésről, amit az akadémisták *csalogatónak* neveztek el.²⁰ A főreáliskola folyamatos működése tette lehetővé, hogy a 100 fős évfolyamlétszámokat megközelítőleg ki lehessen tölteni.

A rendelkezésre álló helyek továbbra is teljes vagy félig díjmentes államköltséges, fizetéses vagy alapítványi helyek voltak. A díjmentes helyekre tényleges vagy tartalékos állományú tisztek és katonai tisztviselők, udvari és állami tisztviselők, valamint törvényhatósági és közszolgálatban álló tisztviselők gyermekei jelentkezhetnek. A fizetéses helyek valamennyi magyar állampolgár előtt nyitva álltak, de előnyt élveztek azok, akik jobb iskolai bizonyítványt tudtak felmutatni. Az alapítványi helyekre való jogosultsághoz az általános alkalmassági feltételeken túl az alapító oklevélben foglaltaknak is meg kellett felelni. A fizetendő díj két elemből tevődött össze, ellátási és tandíjból. Pl. 1910-ben az ellátási díj 1600 korona, a tandíj 28 korona volt évente – nem kevés összeg.²¹

A m. kir. honvédség tisztképzésének bemeneti szabályozásában a Monarchia korában megfigyelhető lényegi változatlanság a Monarchia állandóságának elvéből származott. A cs. és kir. hadsereg számára képző tanintézmények is a jól kialakított hagyományokon nyugodtak, felvételi rendszerük a monarchia korában gyakorlatilag változatlan maradt.²² Csak az I. világháború diktálta gyorsított képzés igénye változtatott a felvételin; a felvettek száma a képzési idő tartamával fordított arányban nőtt, átlagban 2–2,5-szeresére a négy világháborús év alatt.²³ Az 1916:VII. törvény már lehetővé tette a 18 éves kor alatti felvételt is, több lett a díjmentes helyek száma, illetve a kiképzést két évre csökkentették.²⁴

Az I. világháború után a trianoni békéhez és így új felvételi elvekhez, keret-

számokhoz, valamint az új, szakfőiskolai típusú négy éves képzéshez kellett alkalmazkodni. Az alapvető változást a létszámnak a békeszerződésben való maximálása jelentette, az 1920-as évek első felében mégsem volt nehéz bekerülni a Ludovikára. A társadalom kiábrándult a katonatiszti foglalkozásból, így túljelentkezéssel nem kellett számolni.²⁵ Az akadémistaállomány létszámát törvényben biztosított jogánál fogva évente a honvédelmi miniszter határozta meg.²⁶ A katonai vezetés tehát önállóan döntött a felvehető létszámról, az országgyűlés ezt már csak a költségvetésen keresztül, vagyis nem közvetlenül befolyásolhatta. Az engedélyezett létszámot azonban az 1920-as évek elején nem sikerült kitölteni. Főként a gyenge tanulmányi eredményűek számára volt megfelelő továbbtanulási forma a tisztképzés. Gyakori volt az is, hogy szülői kérelemre vagy elbocsátással távozott tanévente több akadémista is.²⁷ Mi több, annak ellenére, hogy a csak érettségizettek kerülhettek volna az első évfolyamra, katonai reáliskolából érettségien megbukottakat, összesen 27 főt is a Ludovikára iskoláztak be. Bár a parancsnok tiltakozott, de a revíziós politika jegyében fogant felvételi keretszám nagyobb hatalomnak bizonyult.²⁸ A helyzet az 1930-as évekre változott csak meg. A tisztí pálya ekkorra azért jelentett rendkívüli vonzerőt, mert a háborús trauma helyett az elvesztett területek visszaszerzésében való bizakodás gondolata töltötte el a társadalmat; valamint azért, mert a világgazdasági válság felértékelte a sokak számára ingyenes képzési lehetőséget: „...Ránk teljes ellátás, ingyen tanítás, tiszteletben tartott egyenruha és biztos jövő várt. Nem csoda, hogy a felvételre jelentkezők szinte emberfeletti erőfeszítéseket tettek a bekerülésre.”²⁹ A források a pályázók magas számáról írnak, s arról, hogy a Ludovikára volt a legnehezebb bejutni. A szülők gyakran előrelátásból előjegyezték fiaikat karpaszományos helyre, csapatszolgálatba, mert a csapattól könnyebben be lehetett jutni az akadémiára.³⁰ A katonatiszti pályaválasztás a mielőbbi kereset, a család támogatásának reményével függött össze, s a hivatásos tisztí pálya sokak számára az álmok valóra válását jelenthette.

A felvételi eljárás alapját a monarchikus hagyományok képezték. Államköltséges, alapítványi vagy fizetéses helyeket lehetett elfoglalni. Az államköltséges helyek aránya azonban – a monarchia korának gyakorlatával ellentétben – megnőtt: 70–80%-ot tett ki.³¹ Részben azért történt ez így, mert az alapítványi helyek további fenntartásához már kevésnek bizonyultak azok az alapítványok, amelyek a világháborúban folyamatosan értéktelenedtek el, részben azért, mert az állam szembenézett azzal a ténnyel, hogy a világháború sikertelensége csökkentette a katonai szakma presztízsét, s a jelentkezők bázisát képviselő közép rétegek ha tudtak volna is, de nem akartak volna ennyit fizetni gyermekeik tanulmányaiért, hiszen nem volt biztosíték arra, hogy

azok meg is tudtak volna majd élni ebből a szakmából. Az államköltséges helyekre 5 társadalmi csoport gyermekei jelentkezhettek:

- a m. kir. honvédség tényleges és nem tényleges, volt hivatásos, illetve rokantsági ellátást kapó tisztjei, lelkészei, tisztviselői;
- a legalább 10 éven át tényleges katonai szolgálatot teljesítők;
- a legalább 10 éven át udvari vagy állami tisztviselői szolgálatot teljesítők;
- a legalább 10 éven át törvényhatósági tisztviselői szolgálatot teljesítők;
- a legalább 10 éven át köztisztviselőként dolgozók.

A törvénybe foglalt támogatás eredményeképpen ezeknek a csoportoknak a rendszerhez való hűsége biztosított vált, még ha addig a lojalitás nem is alakult volna ki bennük.

Az ilyen családokból jelentkezők közül is többen elsőbbséget élveztek:³²

- akiknek az édesapjuk a háborúban esett el;
- akik apátlan árvák voltak;
- akik anyátlan árvák voltak;
- akik harctéri vagy katonai szolgálatban megrokkantak fiai voltak;
- akiknek az édesapjuk legalább két évig szolgált a harcfronton.

Az államköltséges helyekre pályázó ifjak közül az államfő választotta ki a legérdemesebbeket. A felvételnél nyilatkozniuk kellett a szülőknek, hogy önként nem veszik ki fiaikat. Ha az államköltséges helyen lévő akadémisták szülei akarataiból vagy önként mégis távozni akartak a Ludovikáról, vissza kellett fizetniük a rájuk fordított képzési költségeket. Ez nem volt kevés, hiszen az ellátást, a ruházatot és a fehérneműt, a lakhatást mind ingyen kapták, csak a tan- és iskolaeszközökért kellett éves tandíjat fizetniük. A tandíj az 1922–1923-as tanévre 2000 korona volt, ezt a teljes árváknak nem kellett megfizetni, a többi államköltséges akadémistának 10 egyenlő részletben, de az egészségügyi szabadság idejére nem volt tandíjfizetési kötelezettség. A fizetéses helyeken lévő akadémisták után a tandíjon felül az ellátási díjat is meg kellett fizetni. Ennek mértéke az 1922–1923-as tanév első félévében 50.000 korona, második félévében 60.000 korona volt. Az utolsó évben egyenruha- és felszerelési díjat is kellett fizetni; ha nem avatták fel hadnaggyá az akadémikust, ezt visszatérítették. Akik nem fizettek időben, azokat a következő hónapban elbocsátották.³³

A felvétel feltételei az alábbiak voltak: ³⁴

- a „magyarhonosság” (illetőségi bizonyítvánnyal volt igazolható),
- a fegyveres szolgálat életpályául választásának elhatározása (a majdani felavatás előtt 20 év tényleges szolgálat vállalását is alá kellett írniuk³⁵),
- az érettségi (igazolásához az iskolai és az érettségi bizonyítvány kellett),
- a betöltött 17–20 év (születési anyakönyvi kivonattal volt igazolható),

- kifogástalan erkölcsi magaviselet (ezt erkölcsi bizonyítvánnyal kellett igazolni),
- testi alkalmasság (katonatorvosi bizonyítvánnyal lehetett igazolni, de a felvételre való elutazás előtt még egy honvédorvosi vizsgálaton kellett részt venni),
- ha már honvédségi kötelékben volt, nyilatkozatban le kellett mondania illetményéről és rendfokozatáról,
- kötelezettségvállalás a tandíj befizetésére, a miniszteri felvételi döntés elfogadására, idő előtti kilépés esetére az igénybe vett ellátás költségeinek visszafizetésére. (Ezek a kitételek a felvételi folyamodványban szerepeltek.)

A fent megnevezett dokumentumok mellett más iratokat is lehetett, illetve kellett csatolni. Ilyen volt a nemesi oklevél, államköltséges hely esetén az igényjogosultsági bizonyítvány, a himlőoltási bizonyítvány, a vagyoni helyzetet és a családi állapotot igazoló hatósági bizonyítvány, az apa vagy gondviselő „kommün alatti magatartására vonatkozó” okmány, valamint a polgármesteri hivatalok által kiadott szegénységi bizonyítvány bélyegmentesség (illetékmentesség) esetén. Az iratokat akkor kapták vissza a felvettek, amikor hadnaggyá avatták őket.

A felvételi eljárás a meghirdetéssel és a kérvények benyújtásával kezdődött. A felvételi vizsgára behívták valamennyi megfeleltet, ez a szám az 1930-as évek elejére kb. 1000–1200 főre nőtt. A háttér kiértékelése után 200–300 főre csökkent a felvételizők száma, az orvosi vizsgálat után pedig mintegy 100–120 fő maradt. Közülük a polgári életből jöttek vettek részt a felvételi vizsgán, ahol magyar és német nyelvekből, földrajzból, történelemből, mennyiség- és természettanból, vegytanból és ábrázoló mértanból kellett számot adni a tudásról, akárcsak a Monarchia idején. A főrealiskolákból érkezett ún. cögereknek csak orvosi vizsgálaton kellett átesniük, sem írásbeli, sem szóbeli felvételi vizsgát nem kellett tenniük. A felvételi vizsga eredménye 3 féle lehetett: felvétel, fél évre szóló próbafelvétel, illetve elutasítás. Az 1930-as években a tényleges tudás helyett inkább a testi edzettség lett az értékmérő. Gömbös Gyula az addig apáról fiúra öröklődő katonatiszti hivatást másképp képzelte el. A középosztálybeli jelentkezők mellett a parasztnak az addiginál nagyobb teret kívánt biztosítani: „Szögletes fejű parasztyerekkel fogom felfrissíteni a tisztikart.”³⁶ A felvettekről így ír Eszenyi László³⁷: „Azt gondolná az ember, hogy a több mint ezer vizsgázóból felvett talán 100 fiatalember a magyar ifjúság krémjét képviselte. Nem egészen így volt. Hiába kerestem ... a felvettek között ... egy tisztajeles tanulót: nem került be. Viszont akadtak ... szép számmal közepes vagy éppen gyenge tanulók. Egyszer – jóval később –, ezt szóvá is tettem, de századparancsnokom nem a protekcióval magyarázta

a dolgot, hanem félvállról csak azt felelte, hogy a Ludovika nem a 'kiválóak iskolája'. Azt ... határozottan állíthatom, hogy az akadémiára nem csak protekcióval lehetett bekerülni." Ahogy egy visszaemlékező írja: „megsemmisültek a származás hozta sallangok”.³⁸

A kialakult felvételi rendet a II. világháború változtatta meg, 1942 őszétől némileg módosítva a felvételi feltételeit, menetét és a felvételi vizsgát is.³⁹ Ettől kezdve csak alapítványi és főleg államköltséges helyekre lehetett jelentkezni, a fizetéses helyek megszűntek. A korábinál fontosabb lett a hűség, a származás, a politikai megbízhatóság. Ezért a felvétel feltételei közé bekerült a tiszta keresztényi származás nagyszülőikig bezárólag való igazolásának kötelezettsége, valamint az, hogy visszafoglalt területekről is lehetett jelentkezni, amennyiben a jelentkező igazolta a trianoni határok életbe lépése előtti magyar állampolgárságát és a „megszállás alatti helyes magatartását”. A felsoroltak mellett még egy változás figyelhető meg: a testi épség mellett a „lélekben ép” kifejezés megjelenése, amely ugyancsak a rendszerhez való hűséget feltételezi. Kevésbé szigorúan nézték a testmagasságot: a már 160 cm magas jelentkezők pályázatát is elfogadták. A felvételi vizsga egyszerűbb lett: nem az általános műveltség meglétét vizsgálták már, hanem csak a csapat számára való alkalmasságot. Így helyesírásból írásbeli vizsga volt; mennyiségtanból, természettanból, Magyarország természetföldrajzából, világtörténelemből és ábrázoló geometriából szóbeli vizsga; de a legfontosabb vizsgaelemek a gyakorlati tárgyak voltak – az atlétika, a torna, az úszás, a kerékpározás. A „megszállt területekről” érkezetteknek azonban különbözeti vizsgát kellett tenniük. A felvételiztetés menete annyiban változott, hogy a háborús időszak alatt a polgári életből jötteknek az első év egy részét a felvételi vizsga utáni besorozás alapján karpaszományosként a csapatnál kellett tölteni, s a csapattest parancsnokának értékelése után döntött a Ludovika parancsnoka arról, hogy lehet-e akadémista a jelöltből. Aki nem kapott a csapattest parancsnokától legalább „jó” minősítést, karpaszományosként köteles volt folytatni a csapatbeli életét két éven át. Akit az akadémiáról elbocsátottak, ugyanígy kellett szolgálnia. A felvételi rendnek ez a végső változata a kiképzés gyorsítását célozta.

A Horthy-rendszerben az akadémisták vallási megoszlása a monarchia korához képest lényegesen nem változott. A római katolikusok alkották a legnagyobb csoportot 60–80%-os számarányban. A reformátusok és az evangélikusok mintegy 20–30%-ot tettek ki. Görögkeleti és unitárius vallásúak továbbra is elenyésző számban vettek részt a képzésben. A szülők lakhelye szerinti megoszlás azonban változást mutat az 1918 előtti helyzethez képest: a budapesti lakóhelyű szülők gyermekei egyre nagyobb arányban kerültek be a Ludovikára. Az 1920-as évek elején kb. 20% volt, a későbbiekben 40–60%

lett a számarányuk. Az elszakított területeken születettek számaránya a korszakban 30–40% volt, s ez nem elhanyagolható adat, mivel a két világháború közti katonatiszti nevelés a revíziót alapcéljának tekintette. A személyükben, családjukban is érintett akadémisták ideális alanyai lettek a revíziós nevelési célnak. Az akadémisták iskolai előképzettsége gyökeres elmozdulást mutat a monarchia korához képest. Már nem főként a gimnáziumokból, hanem mintegy 50%-os arányban a katonai főreáliskolákból, a további mintegy 50%-os arányban a polgári életből (elsősorban gimnáziumokból) jelentkeztek a felvételre. A II. világháború előtt és alatt az ún. cögerek, vagyis a katonai főreáliskolából érkezettek számaránya kevesebb, kb. 40%-os lett, mivel több tisztet kellett képezni, ám a katonai főreáliskolából jöttek száma a két magyar főreáliskola befogadóképessége miatt kevésbé volt növelhető, mint a számos polgári középiskolából jötteké. A szülők társadalmi helye szerinti megoszlás tekintetében a monarchia korához képest nem történt különösebb változás, továbbra is az államigazgatási és gazdasági tisztviselők gyermekei vettek részt a legnagyobb számarányban a képzésben: 40–60%-ban, noha a korszak végére a hivatásos és nyugalmazott katonai-, csendőr- és rendőrtiszti réteg gyermekei kb. már ugyanolyan arányban voltak jelen a képzésben, mint a tisztviselőkéi: kb. 40%-ban. A harmadik nagyobb csoportot az orvosok, mérnökök, gyógyszerészek, ügyvédek gyermekei képezték; ők kb. 6–9%-ot tettek ki. A földbirtokosok, kisiparosok, kiskereskedők gyermekei a negyedik helyen álltak, 3–5%-kal.⁴⁰ Munkás, arisztokrata vagy nagytőkés fia továbbra is csak elvétve jelentkezett a katonai képzésbe.

* * *

A Ludovika bemeneti szabályozása tehát egy jól átgondolt és társadalmi hatását tekintve is körbehatárolt rendszer volt. A dualizmusban és a két világháború között is az egzisztenciájukban is az államhatalomhoz kötődő középrétegek számára biztosította a további megélhetés lehetőségét.⁴¹ A katonatiszti pálya iránti érdeklődés egyre nőtt az 1872-es induló tanévhez képest, s csak a történelmi-társadalmi traumát jelentő világháborús vereség után volt jellemző az érdeklődés időleges hiánya. A leendő katonatisztek számára ingyenes vagy támogatott képzés és ellátás juthatott, avatásuk után pedig biztos megélhetés és társadalmi elismertség. Cserében a rendszerhez való hűséget és az államért szükség esetén folytatandó harcot várták el tőlük. A kialakított bemeneti szabályozás megfelelt az állam, és megfelelt a katonatisztképzést igénybe vevő középrétegek számára. Egyfelől a tisztikar homogenitásának az igénye, másfelől a középosztálybelieknek a társadalmi előrelépésbe vetett reménye teremtette meg a kereslet és a kínálat eszmei összhangját. A Ludovika

fennállásának ideje alatt – a túljelentkezések miatt – legtöbbször volt lehetőség az elvárásoknak való megfelelés mértékének megvizsgálására, de egyben a legalaposabb tudású és leginkább edzett jelentkezők kiválasztására is.

JEGYZETEK

- ¹ 1872-1944/45 között működő, kezdetben gyalogsági, majd lovassági, később tüzérségi és az utolsó években gyors fegyvernemi képzést adó tisztképző intézet, melyet a magyar történelemben fontos szerepet nem játszó Modenai (Estei) Mária Ludovika (1787-1816) királynéről, I. Ferenc harmadik feleségéről neveztek el. 1807-es házasságát követően a pozsonyi országgyűlésen, 1808-ban ajánlotta föl 50.000 Ft-nyi koronázási ajándékát a magyar tisztképzés céljaira szolgáló intézet létrehozására. Az ezt rögzítő 1808:VII. tv.-t azonban nem hajtották végre, így az akadémia csak az 1872:XVI. tv. alapján nyitotta meg kapuit.
- ² *Pesti Napló*, 1872. július 20.
- ³ A német Vorspann (= előfogat) szóból származó jobbágyi kötelezettség a XVII. századtól. Fuvardíj ellenében, de bármikor rendelkezésre állva, a jobbágyok köteles volt a hadiszállítás céljaira szekereit, lovait rendelkezésre bocsátani.
- ⁴ *A magyar kir. honvéd Ludovika Akadémia története*. Budapest, Ludovika Akadémia, 1930. (A továbbiakban: Monográfia), 380.
- ⁵ A m. kir. honvédségi Ludovika Akadémia új szervezete. In: *Ludovika Akadémia Közlönye*, 1883. 823-842.
- ⁶ U.o. 382.
- ⁷ *A cs. és kir. hadapród-iskolák célja-iránya és az azokba való felvételre vonatkozó határozványok*. Budapest, Grill 1889, 27.
- ⁸ Vö. Szervezeti szabályok a m. kir. honvédségi Ludovika Akadémia számára. Budapest, Légrády 1883, 124.; Láner Gyula (1888): *A M. Kir. Honvédségi Ludovika Akadémia, különösen annak tényleges állománybeli tisztképző tanfolyama*. Budapest, Grill, 68.; Kasics Péter (1894): *A M. Kir. Honvédségi Ludovika Akadémia, különösen annak tisztképző tanfolyama*. Budapest, Grill, 77.
- ⁹ A második, harmadik, negyedik évfolyamra mindazok felvehetőek voltak, akik a megelőző évfolyam(ok) összes tárgyából tett sikeres vizsgák mellett szabályszerű életkorúak voltak.
- ¹⁰ Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) HM 4313/el.n.I.-1891. sz. rendelet
- ¹¹ HL V. 6. fond 123. doboz
- ¹² Corpus Juris Hungarici CD tár. KJK Kerszöv, 2000. január 1.
- ¹³ U.o.
- ¹⁴ HL V. 6. fond 328-346. sz. osztályozási jegyzékek
- ¹⁵ HL V. 6. fond 137-157. dobozok felvételi kérelmei
- ¹⁶ HL V. 6. fond 123. doboz
- ¹⁷ HL V. 6. fond 328-346. sz. osztályozási jegyzékek
- ¹⁸ Az összevont foglalkozási kategóriák meghatározásához Godó Ágnes és Szténa Béla rendszerezését vettem alapul. In: *A Horthy-rendszer katonai ideológiája*. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1965. 204-205.
- ¹⁹ Vö. HL V. 6. fond 347-358. sz. osztályozási jegyzékek
- ²⁰ *Monográfia* 597-598.
- ²¹ *Tájékoztató a m. kir. honvéd Ludovika Akadémiába való felvételre pályázók részére*. Budapest, Pallas ny. 1910. 56.
- ²² Vö. *Aufnahmsbedingungen der Militär-Bildungs-Anstalten*. Budapest, Benkő Gyula könyvkereskedése, 1906. 152.; *Tájékoztató a m. kir. honvéd Ludovika Akadémiába való felvételre pályázók részére*. Budapest, Pallas nyomda, 1902. 27.; Felvételi kérelmek. In: HL V. 6. fond 142. doboz

- 23 Kéri Kálmán: A m. kir. honvéd Ludovika Akadémia története 1868–1920. HL
Tanulmánygyűjtemények I. (a továbbiakban: Tgy. I.) 3019. sz.
- 24 In: CJH
- 25 Pacor Ernő: *Katonaéletem.* HL Tgy. I. 3172. sz.
- 26 1922:X. törvény 1. §. In: CJH
- 27 *Monográfia* 772–773.
- 28 T–300/1923. sz. irat–HL V. 6. fond 33. doboz
- 29 Eszenyi László: *Emlékirataim.* HL Tgy. I. 3092. sz. (a továbbiakban: Eszenyi)
- 30 Fabinyi József: *Tüzérszemmel.* HL Tgy. I. 2853. sz.
- 31 HL V. 6. fond 359–366. sz. osztályozási jegyzékek és 577–839. sz. osztálylajstromok
- 32 A felsorolás az elsőbbség sorrendje szerint következik.
- 33 *Tájékoztató a m. kir. honvéd Ludovika Akadémiáról.* Budapest, HM 1923, 45. (A tájékoztatók tanévente megjelentek: az 1926-os, 1928-as, 1929-es, 1932-es, 1933-as, 1934-es, 1935-ös kiadványok az 1923-assal megegyező felvételi eljárást mutatnak be.)
- 34 HL V. 6. fond 167–224. dobozok felvételi kérelmei
- 35 1922:X. törvény. In: CJH
- 36 Magyar László (1992): A magyar tisztképzés egyik arca az 1930–1934. években. *Új Honvédségi Szemle* (a továbbiakban: ÚHSZ) 1992. 36., 42–43.
- 37 In: Eszenyi
- 38 Radnóczy Antal (1992): A magyar tisztképzés másik arca az 1930–1934. években. *ÚHSZ* 1992. 48., 12–13.
- 39 *Pályázati hirdetés a m. kir. honvéd „Ludovika” akadémia és a m. kir. „Bolyai János” honvéd műszaki akadémia részére az 1942–1943. tanévre.* Budapest, HM 1942, 67. (Ugyanilyen hirdetés jelent meg 1943-ban és 1944-ben is.)
- 40 HL V. 6. fond 359–366. sz. osztályozási jegyzékek, valamint 577–839. sz. osztálylajstromok
- 41 Vö. Szakály Sándor (1987): *A magyar katonai elit 1938–1945.* Budapest, Magvető Kiadó. 79.